

Nog meer verrassingen in de overkluizing van de Keutelbeek

Sinds 2001 worden in de overkluizing van de Keutelbeek te Sittard Watervleermuizen (*Myotis daubentonii*) gemonitord (DAMSTRA, 2006). De vleermuizen verzamelen zich 's zomers in de nissen onder putdeksels. De overkluizing is een betonnen constructie van ongeveer 400 m lang, 6 m breed en 2,5 m hoog, waar het water gemiddeld 35 cm hoog staat. Tijdens de monitoringsronden die twee à drie keer per jaar in mei, juni en juli plaatsvinden, worden bijna ieder jaar meerdere exemplaren van een grote nachtvlinder aangetroffen. Het was er tot nu toe nog niet van gekomen om de nachtvlinder op naam te brengen. Op 20 juni 2007 heeft ondergetekende samen met Monique Korsten de overkluizing bezocht. Er is een foto gemaakt van een van de zes aanwezige exemplaren, waardoor de nachtvlinder op naam gebracht kon worden. Het gaat om het Zwart weeskind (*Mormo maura*), een voor Nederland zeer zeldzame verschijning. Op de waarnemingsformulieren voor de vleermuizen is slechts één keer het aantreffen van de nachtvlinder vermeld. Van deze datum (24 juli 2002) is met zekerheid vast te stellen dat er drie exemplaren van de nachtvlinder zijn aangetroffen. Van de jaren erna zijn helaas geen aantallen meer te achterhalen. Aangezien er meerdere exemplaren van het Zwart weeskind gedurende een aantal jaren achter elkaar zijn aangetroffen, kan er van worden uitgegaan dat het niet om zwerfende exemplaren gaat.

Habitat

Het Zwart weeskind is een grote nachtvlinder die tot de familie van de uilen (*Noctuidae*) behoort [figuur 1]. De 's nachts actieve vlinders vliegen in één generatie per jaar tussen

eind juni en half september (BELLMANN, 2003; EBERT, 1998). Het Zwart weeskind is een soort van bossen en struwelen langs rivieroeveren of moerassen. In Duitsland wordt de soort ook aangetroffen langs gekanaliseerde beken in dorpen en stadsranden als er zacht hout aanwezig is (EBERT, 1998). 's Nachts worden de vlinders op honingdauw of bloeden-bomen aangetroffen. De waardplanten van het Zwart weeskind zijn in het voorjaar vooral verschillende loofbomen en struiken, zoals wilgen (*Salix spec.*), Zwarte els (*Alnus glutinosa*), Gewone es (*Fraxinus excelsior*) en Klimop (*Hedera helix*) (SKINNER, 1998; EBERT, 1998; BELLMANN, 2003). In het najaar fungeren vooral kruidachtige planten als voedselplant. Genoemd worden Grote brandnetel (*Urtica dioica*) (EBERT, 1998; BELLMANN, 2003), zuring (*Rumex spec.*), dovenetel (*Lamium spec.*) en Vogelmuur (*Stellaria media*) (VLINDERSTICHTING, 2007).

De vlinders zitten overdag het liefst tegen donkere muren of schuttingen of onder bruggen (TER HAAR, 1989). De vindplaats in Sittard ligt midden in de stad. De oevers van de Keutelbeek liggen grotendeels in het beton en grenzen aan tuinen van kantoorgebouwen en particulieren. De beplanting bestaat voornamelijk uit (gazon)gras en verschillende boom- en struiksoorten, waarvan slechts een klein aantal wordt genoemd in de literatuur. Klimop is wel veel aanwezig aan de zuidzijde van de overkluizing.

Overdag rusten de vlinders in gebouwen, onder bruggen of in nestkasten (VLINDERSTICHTING, 2007), en zoals met deze waarneming is aangetoond, ook in overkluizingen. In Zuid-Europa bevindt de nachtvlinder zich in grotten (BELLMANN, 2003) en in boomholten (BELLMANN & HEITMANS, 2003). De vlinders verblijven het liefst in de nabijheid van water (EBERT, 1998). In de overkluizing in Sittard wordt het Zwart weeskind op

verschillende plaatsen aangetroffen. Zowel op de wanden van de overkluizing zelf, als in nissen en rioolbuizen. Wat opvalt is dat de nachtvlinders vooral op verticale delen zitten met de kop min of meer omhoog.

Voorkomen

Aan het begin van de 19^e eeuw is het Zwart weeskind in Nederland gevangen in Gelderland (Achterhoek, Gorssel, Arnhem), Groningen (In het Sterrebosch), Limburg (Geuldal, Venlo en Tegelen), bij Rotterdam, Breda en Den Haag (binnenshuis) (TER HAAR, 1989). Momenteel is de soort bijna overal in Noordwest- en Midden-Europa zeldzaam (BELLMANN & HEITMANS, 2003). Rondom de Middellandse zee komt de soort algemeen voor.

In Nederland was het Zwart weeskind eind vorige eeuw alleen bekend van het Geul- en Gulpdal. Daarnaast werden enkele zwerfende exemplaren aangetroffen elders in Nederland. De soort lijkt zich de laatste jaren iets uit te breiden (mondelinge mededeling, Dick Groenendijk). Vooral uit Limburg komen de laatste jaren meer waarnemingen binnen bij De Vlinderstichting.

Ykelien Damstra,

Waterschap Roer en Overmaas

Literatuur

- BELLMANN, H., 2003. Vlinders, rupsen en waardplanten. De Vlinderstichting/Tirion uitgevers b.v., Wageningen/Baarn.
- BELLMANN, H. & W.B.R. HEITMANS, 2003. Insecten van Europa. 28 juni 2007. <http://ip30.eti.uva.nl/BIS/insecten.php?menuentry=medewerkers>.
- DAMSTRA, Y.K., 2006. Watervleermuizen in de overkluizing. *Natuurhistorisch Maandblad* 95(1): 30-32.
- EBERT, G., 1998. Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 7. Nachtfalter V. Ulmer, Stuttgart.
- HAAR, D. TER, 1989. Onze vlinders. Derde uitgave bewerkt naar Lampert "Grossmetterlinge und Raupen Mittel-Europa's" door Dr. P.M. Keer. Vierde druk. Uitgeverij Intercombi van Seljen BV., Leeuwarden.
- SKINNER, B., 1998. Colour Identification Guide to Moths of the British Isles (Macrolepidoptera). Second edition. Penguin Books, London.
- VLINDERSTICHTING, 2007. Vlinder-net. De informatiebron voor dagvlinders en nachtvlinders van de Vlinderstichting. 25 juli 2007. <http://www.vlinder-net.nl/>.

FIGUUR 1

Een van de exemplaren van het Zwart weeskind (*Mormo maura*) op de wand van de overkluizing van de Keutelbeek te Sittard (foto: Y.K. Damstra).